

GIẢI PHÁP HƯỚNG NGHIỆP TRONG TRƯỜNG TRUNG HỌC PHỔ THÔNG ĐÁP ỨNG YÊU CẦU ĐỔI MỚI GIÁO DỤC

Bùi Tá Vinh*

ABSTRACT

In the past time, career guidance for high school students has been implemented, achieving certain results. However, career guidance for students still has many shortcomings, is not effective, and has not motivated students to participate in career guidance. Therefore, finding solutions and renewing career guidance is a necessary and urgent task to meet the requirements of educational innovation.

Keywords: Vocational guidance, Education innovation, high school

Ngày nhận bài: 8/6/2021; Ngày phân biện: 11/6/2021; Ngày duyệt đăng: 14/6/2021

1. Đặt vấn đề

Thủ tướng Chính phủ đã ban hành Quyết định số 522/QĐ-TTg ngày 14 tháng 05 năm 2018 về việc phê duyệt đề án giáo dục hướng nghiệp và định hướng phân luồng học sinh (HS) trong giáo dục phổ thông giai đoạn 2018 – 2025 đã tạo ra bối cảnh mới về công tác GDHN và phân luồng sau trung học. Do vậy, việc tổ chức giáo dục hướng nghiệp, phân luồng cần có những mô hình, cách thức, cơ sở lý luận cơ bản để các trường triển khai thực hiện đồng và đạt hiệu quả. Tính từ khi Chính phủ ban hành Quyết định 126/CP đến nay, đã hơn 40 năm phát triển giáo dục và đào tạo. Hệ thống giáo dục phổ thông có nhiều thay đổi, nhất là sau khi Đảng chủ trương đổi mới toàn diện đất nước, chuyển nền kinh tế kế hoạch hóa tập trung theo cơ chế bao cấp sang nền KT hàng hóa theo cơ chế thị trường. Đến nay, Quyết định 126/CP đã bộc lộ nhiều bất cập với điều kiện sản xuất và những thay đổi lớn lao của hệ thống nghề nghiệp trong xã hội ta trong điều kiện phát triển công nghiệp và từng bước đi vào kinh tế thị trường. Trên thực tế, việc phát triển sản xuất theo hướng công nghiệp hóa đòi hỏi phải coi trọng công tác HN. Do vậy, Hướng nghiệp, đào tạo đáp ứng theo yêu cầu của thị trường lao động (TTLD) là nhiệm vụ rất trọng tâm trong công tác hướng nghiệp, được Đảng, Nhà nước rất quan tâm về vấn đề này, Tại Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ IX của Đảng, vấn đề HN đặt ra rõ ràng: “Coi trọng công tác HN và phân luồng HS trung học, chuẩn bị cho thanh niên đi vào lao động nghề nghiệp phù hợp với sự chuyển dịch cơ cấu KT trong cả nước và từng địa phương. Xây dựng quy hoạch đào tạo nhân lực theo phương thức kết hợp

học tập trung, học từ xa, học qua máy tính”, Nghị quyết 29/NQ-TW đã định hướng: “Đẩy mạnh phân luồng sau trung học cơ sở; định hướng nghề nghiệp ở trung học phổ thông”. Đã làm xuất hiện nhiệm vụ mới của công tác hướng nghiệp. Do vậy, giáo dục hướng nghiệp cho HS trung học phổ thông đáp ứng yêu cầu của thị trường lao động cần có những lý luận cụ thể để các trường vận dụng dễ dàng, hiệu quả.

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Giáo dục hướng nghiệp và phân luồng ở một số quốc gia

Đài Loan: Sự phát triển đúng hướng của hệ thống giáo dục đã góp phần to lớn vào quá trình phân luồng HS. Hệ thống giáo dục của Đài Loan được phân thành hai luồng rất rõ rệt, sau trung học cơ sở chỉ khoảng 20% được vào trường trung học phổ thông, còn 80% sẽ vào trường trung học phổ thông tổng hợp hoặc trung học nghề [6]. Việc mở ra các cơ hội, có định hướng theo năng lực, gắn đào tạo với cơ cấu nhân lực phù hợp đã góp phần quan trọng trong phát triển KT – XH của Đài Loan.

Indonesia: Hệ thống giáo dục cũng được phân thành 2 luồng rõ rệt: đào tạo theo hướng hàn lâm và đào tạo theo hướng công nghệ thực hành. Những năm trước đây, ở Indonesia phần lớn HS tốt nghiệp trung học cơ sở đã chọn vào trung học phổ thông (70% - 80%). Một vài năm gần đây, Chính phủ Indonesia đã quyết định là phải giảm dần tỷ lệ HS sau trung học cơ sở vào trung học phổ thông và tăng dần tỷ lệ HS sau trung học cơ sở vào hệ Trung học nghề. Với quyết định đó, năm 2007, tỷ lệ HS sau trung học cơ sở vào trung học phổ thông chỉ còn 57% và 43% vào các trường Trung học nghề [6].

Thái Lan: Hệ thống giáo dục của Thái Lan phân

* ThS, Trường CDKN 2

khoảng 50% HS tốt nghiệp trung học cơ sở lên trung học phổ thông, 50% chuyển sang học nghề trình độ sơ cấp và trung cấp; sau khi tốt nghiệp HS được học lên cao đẳng nghề [6].

2.2 Giáo dục hướng nghiệp và phân luồng trước bối cảnh đổi mới giáo dục

Văn kiện đại hội đảng lần thứ IX của đảng đã khẳng định: “*Thực hiện phương châm “ học đi đôi với hành, giáo dục kết hợp với lao động sản xuất, nhà trường gắn với xã hội”, coi trọng công tác HN và phân luồng HS trung học, chuẩn bị cho thanh niên, thiếu niên đi vào lao động nghề nghiệp phù hợp với sự chuyển dịch cơ cấu kinh tế trong cả nước và từng địa phương...*” [7 Song, trên thực tế GDHN còn nhiều bất cập nên mỗi đơn vị làm theo một kiểu, chưa thống nhất và tạo động lực cho HS trung học tham gia vào công tác này.

Đổi mới giáo dục là đường lối xuyên suốt của Đảng. Đã có nhiều Nghị quyết, chỉ thị về GD&ĐT quan trọng được ban hành và đi vào cuộc sống như: Nghị quyết Trung ương 4 (khóa VII), Nghị quyết Trung ương 2 (khóa VII), thông báo Kết luận số 242 của Bộ Chính trị (khóa X) ngày 15/9/2009. Đảng đã khẳng định: GD&ĐT là quốc sách hàng đầu, đầu tư cho giáo dục là đầu tư phát triển; Giáo dục là sự nghiệp của Đảng, của Nhà nước và toàn dân; mục tiêu của giáo dục là nâng cao dân trí, đào tạo nhân lực, bồi dưỡng nhân tài; giáo dục phải gắn liền với sự phát triển kinh tế - xã hội, những tiến bộ khoa học - công nghệ; đa dạng hóa các loại hình giáo dục; học đi đôi với hành, giáo dục nhà trường gắn liền với giáo dục gia đình, xã hội; thực hiện công bằng trong giáo dục...

Nước ta đã tiến hành ba cuộc cải cách và đổi mới giáo dục: Cải cách giáo dục lần thứ nhất vào năm 1950 nhằm xây dựng một nền giáo dục mới do dân và vì dân. Cuộc cải cách giáo dục lần thứ hai (1956) nhằm “...đào tạo, bồi dưỡng thế hệ thanh niên và thiếu niên trở thành những người phát triển về mọi mặt, những công dân tốt trung thành với Tổ quốc, những người lao động tốt, cán bộ tốt của nước nhà, có tài đức để phát triển chế độ dân chủ nhân dân tiến lên xây dựng chủ nghĩa xã hội ở nước ta, đồng thời để thực hiện thống nhất nước nhà trên cơ sở độc lập và dân chủ”. Cuộc cải cách giáo dục lần thứ ba bắt đầu từ 1979, tiến hành trên cả ba mặt: hệ thống giáo dục, nội dung và phương pháp dạy học.

Sau hơn 30 năm đổi mới, giáo dục của chúng ta đã đạt được những kết quả quan trọng, rất có ý nghĩa trong việc thực hiện sứ mệnh nâng cao dân trí, đào tạo nhân lực và bồi dưỡng nhân tài cho đất nước. Song, GD&ĐT còn những bất cập, yếu kém. Giáo dục và

đào tạo vẫn chưa thực sự là quốc sách hàng đầu, chưa là động lực quan trọng nhất cho phát triển. Chất lượng giáo dục *nhìn chung thấp*, chưa đáp ứng yêu cầu phát triển kinh tế - xã hội, chưa theo kịp sự chuyển biến của đất nước trong thời kỳ hội nhập quốc tế.

Văn kiện Đại hội Đảng toàn quốc lần thứ XI cũng khẳng định: “*Phát triển và nâng cao chất lượng nguồn nhân lực, nhất là nguồn nhân lực chất lượng cao là một đột phá chiến lược...*”.

Nghị quyết số 29-NQ/TW của Hội nghị lần thứ tám Ban Chấp hành Trung ương Đảng khóa XI về đổi mới căn bản, toàn diện giáo dục và đào tạo, đã chỉ rõ mục tiêu đối với giáo dục nghề nghiệp: “Tập trung đào tạo nhân lực có kiến thức, kỹ năng và trách nhiệm nghề nghiệp. Hình thành hệ thống giáo dục nghề nghiệp với nhiều phương thức và trình độ đào tạo kỹ năng nghề nghiệp theo hướng ứng dụng, thực hành, bảo đảm đáp ứng nhu cầu nhân lực kỹ thuật công nghệ của thị trường lao động trong nước và quốc tế”.

Giải pháp hướng nghiệp trong trường phổ thông đáp ứng yêu cầu đổi mới giáo dục

2.3.1. Nâng cao nhận thức về hướng nghiệp trong trường THPT đáp ứng yêu cầu đổi mới giáo dục

Giáo dục hướng nghiệp trong bối cảnh đổi mới cần có cách hiểu đúng để thực hiện thành công, vì vậy, nâng cao nhận thức cho lãnh đạo, giáo viên, HS, phụ huynh về vai trò, tầm quan trọng của hướng nghiệp. Với những yêu cầu đổi mới giáo dục trong giai đoạn hiện nay, hiệu trưởng các trường trung học phổ thông, đội ngũ giáo viên làm hướng nghiệp cần tiếp cận để nhận thức đúng về chủ trương, chính sách đổi mới nhằm thực hiện đúng những nội dung, phương pháp, mục tiêu phù hợp.

Để nâng cao nhận thức cho đội ngũ lãnh đạo nhà trường cần mời các chuyên gia hướng nghiệp về nói chuyện, trao đổi với các hiệu trưởng, ban giám hiệu, giáo viên làm công tác hướng nghiệp để nhận thức đúng về hướng nghiệp đáp ứng yêu cầu đổi mới giáo dục nhằm đảm bảo thông suốt trong triển khai thực hiện.

2.3.2. Đổi mới mục tiêu, chương trình, nội dung, phương pháp hướng nghiệp

Mục tiêu hướng nghiệp là yếu tố quyết định để xây dựng các hoạt động trong nhà trường thành công theo tinh thần đổi mới, nếu xác định mục tiêu phù hợp sẽ có chương, nội dung và phương pháp phù hợp. Hướng nghiệp phải hướng đến nhu cầu xã hội, vì vậy cần phải hướng đến cho người được hướng nghiệp thực hiện trải nghiệm về nghề, hay nói cách khác đồng hành cùng người học để khám phá nghề nghiệp thông qua

phân tích lao động tại hiện trường làm dữ liệu cho hướng nghiệp.

2.3.3. Tổ chức hoạt động nhóm cho HS

Với tư cách là một giáo viên hướng nghiệp tổ chức sinh hoạt nhóm theo các bước như sau:

- Thiết lập mối quan hệ với nhà trường, trình bày các yếu tố cần thiết về hoạt động hướng nghiệp, thiết lập mối quan hệ với HS, giáo viên ở trường.

- Chủ đề thảo luận nhóm.

Bước 1: Tập trung HS lại thành nhóm lớn để nêu rõ các yêu cầu trong quá trình thảo luận.

Bước 2: Chia nhóm lớn thành nhỏ để thảo luận, cách chia nhóm là sắp xếp theo thứ tự danh sách, chia đều các HS nữ có trong các nhóm.

Bước 3: Tập hợp các nhóm nhỏ thành một nhóm lớn các nhóm nhỏ cử đại diện nhóm trình bày lại các kết quả mà nhóm đã thảo luận cho các nhóm cùng nghe, sau đó góp ý, bổ sung cho nhau những cái cần thiết.

Bước 4: Giáo viên hướng nghiệp nhận xét đánh giá hoạt động của các nhóm, các nội dung mà nhóm đã thảo luận, đánh giá chung cho hoạt động các nhóm.

2.3.4. Tổ chức cung cấp thông tin về nghề

Thông qua các hoạt động cụ thể của người thợ trực tiếp tại hiện trường giới thiệu đến HS bằng các phương tiện sách báo, phim ảnh..., giới thiệu một cách có hệ thống và những đặc điểm then chốt về nghề, theo các khái niệm trong tâm lý học lao động để cho các em tự chủ khám phá nghề thông qua các hoạt động đã quan sát được.

Trong quá trình cung cấp thông tin nghề, phương pháp chủ yếu vận dụng là nêu vấn đề, đặt câu hỏi cho HS thảo luận. Phương pháp nêu vấn đề nhằm định hướng HS những vấn đề trọng tâm trong quá trình thực hiện, từ đó đặt câu hỏi để HS tự suy nghĩ thảo luận để trả lời những câu hỏi. Tuy nhiên phương pháp này còn hạn chế trong quá trình thực hiện vì đối tượng thực là HS nên mức độ tự HS suy nghĩ để trả lời những câu hỏi đặt ra là còn nhiều hạn chế thiếu tích cực trong quá trình thực hiện. Do đó cần linh hoạt nhiều phương pháp để tránh sự nhàm chán của HS trong quá trình tham gia.

2.3.5. Xây dựng tài liệu hướng nghiệp về nghề điện

Hiện nay các tài liệu hướng nghiệp cung cấp thông tin cho nghề chưa nhiều, những tài liệu hiện đang tồn tại đề cập chưa nhiều, cần có một tài liệu thông tin nghề thực sự, trong tài liệu thông tin cần đề cập đến nhiệm vụ quy định trước của công nhân. Từ nhiệm vụ quy định trước của công nhân thì làm thế nào để hoàn thành được nhiệm vụ đề ra, với nhiệm vụ đó thì công

nhân sử dụng các vật dụng gì?

Tình huống 1: Chiều một đoạn phim do thợ thực hiện tại hiện trường cho cho HS xem.

Tình huống 2: Khám phá các hoạt động người thợ đã được phân tích thông qua khái niệm phân tích lao động

Tình huống 3: Tổ chức cho HS thảo luận công việc mà thợ điện đã thực hiện. Đây là tình huống để thảo luận tổng hợp các kiến thức của tình huống 1, tình huống 2, giúp HS tự khám phá nghề dựa vào các dữ liệu phân tích lao động, thông qua bốn câu hỏi: Làm công việc này cho ai ? Làm công việc này để làm gì ? Làm công việc này với cái gì ? Làm công việc này với ai ?

3. Kết luận

Đề hướng nghiệp trong trường phổ thông đáp ứng được yêu cầu đổi mới giáo dục thì ngành giáo dục, lãnh đạo các trường THPT, GV hướng nghiệp cần phải quan tâm, đổi mới hoạt động hướng nghiệp, triển khai các giải pháp hướng nghiệp đã đề xuất đồng bộ, quyết liệt, chuẩn bị đầy đủ các nguồn lực như: cơ sở vật chất, công cụ hướng nghiệp tài liệu hướng nghiệp, đào tạo bồi dưỡng đội ngũ GV, quản lý phù hợp với mục tiêu, nội dung, phương pháp hướng nghiệp trong bối cảnh đổi mới GDHN phải gắn trực tiếp vào thực tiễn của nghề, các dữ liệu của nghề, xác định những nghề để đồng hành trong việc triển khai các hoạt động, đảm bảo hiệu quả triển khai các hoạt động hướng nghiệp tại trường trung học phổ thông.

Tài liệu tham khảo

1. Ban Chấp hành TƯ (2013), *Nghị quyết số 29-NQ/TƯ về đổi mới căn bản, toàn diện giáo dục và đào tạo*. Hà Nội
2. Nguyễn Thị Hằng, Bùi Văn Hưng (2015), *Một số vấn đề cơ bản về quản lý cơ sở giáo dục nghề nghiệp trong bối cảnh mới*, NXB Đại học Quốc gia Hà Nội.
3. Nguyễn Thị Hằng, Bùi Văn Hưng (2020), *Một số vấn đề về giáo dục hướng nghiệp và phân luồng HS trung học đáp ứng yêu cầu của TTLĐ*, NXB Đại học Quốc gia Hà Nội.
4. Bùi Văn Hưng (2014), *Quản lý giáo dục hướng nghiệp ở các trường dạy nghề trong bối cảnh mới*. NXB Đại học Quốc gia Hà Nội.
5. Nguyễn Thị Hằng (2015), *Quản lý đào tạo ở các cơ sở giáo dục nghề nghiệp theo hướng đáp ứng nhu cầu Xã hội*, NXB Đại học Quốc gia Hà Nội.
6. Nguyễn Đức Trí (2011). *Giáo dục học nghề nghiệp*. NXB Giáo dục Việt Nam. Hà Nội.